

σμό. Είτανε μιὰ ἐξαιρετικὰ εὐτυχισμένη στιγμή γιὰ τὸν Πλάτωνα τούτη, ποὺ ἡ βασικὴ στατικότητά τοῦ στοχασμοῦ του δὲν τὸν ἄφησε νὰ τὴν ἐκμεταλλευτεῖ παραπέρα. Τὸ βαθὺ νόημα τοῦ ὀρισμοῦ αὐτοῦ μόνο ἡ νεώτατη συγκαιρινὴ μας φιλοσοφία εἶναι σὲ θέση νὰ τὸ κατανοήσει καὶ νὰ τὸ χρησιμοποιήσει.

Ὁ ὀρισμὸς ὅμως αὐτὸς φανερῶνει ἀκόμη καὶ κάτι ἄλλο. Ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας εἶχε νιώσει βαθιά, πῶς τὸ «ὄν» δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ μὲ τὴν ἀπόλυτη ἀκίνησι καὶ ἀπάθεια, ποὺ τοῦ ἔδιναν οἱ Ἐλεάτες καὶ ἀκόμη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας σὲ πρωτοτερινὰ στάδια τῆς φιλοσοφίας του. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴν κριτικὴ, ποὺ ἀμέσως παρακάτω γίνεται ἀπέναντι στοὺς «φίλους τῶν εἰδῶν».

6. Οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν». Κριτικὴ τοῦ στατικοῦ ἰδεαλισμοῦ (248 a - 251 c). Πρὶν ὅμως προχωρήσουμε στὸν κριτικὸν ἔλεγχο, ποὺ κάνει ὁ Πλάτωνας στοὺς «φίλους τῶν εἰδῶν», εἶναι ἀνάγκη μὲ λίγα λόγια νὰ ἐξετάσουμε τὸ πολυσυζήτητο θέμα, ποιὸς ἐννοεῖ μὲ τούτη τὴν ὀνομασία.

Καὶ πρῶτα πρῶτα ἄς ἰδοῦμε, πῶς τοὺς χαρακτηρίζει ὁ Πλάτωνας. Οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν» εἶναι ἀντίπαλοι τῶν ὑλιστῶν. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ σ' ἐκείνους γίνεται μιὰ τρομερὴ γιγαντομαχία. Οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν» πιστεύουνε, πῶς ἡ ἀληθινὴ «οὐσία» εἶναι μερικὰ νοητὰ καὶ ἀσώματα εἶδη, χωρίζουνε τὴ γένεση ἀπὸ τὴν οὐσία καὶ ὑποστηρίζουνε, πῶς οἱ ἄνθρωποι ἐπικοινωνοῦν πρὸς τὴ γένεση μὲ τὴν αἴσθησι τῆ σωματικῆ, ἐνῶ πρὸς τὴν ἀληθινὴν οὐσία ἐπικοινωνοῦνε μὲ τὸ λογισμὸ τῆς ψυχῆς. Ἡ οὐσία εἶναι πάντα ἡ ἴδια καὶ ἀπαράλλαχτη καὶ ἀμετακίνητη, ἐνῶ ἡ γένεση ἀλλάζει ἀδιάκοπα. «Οὐσίαν, ἣν αἰεὶ κατὰ ταῦτ' ὡσαύτως ἔχειν φατέ, γένεσιν δὲ ἄλλοτ' ἄλλως» (Σοφ. 248 a).

Ποιοὶ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι ὑποστήριξαν τέτιες θεωρίες; Μὰ ποῖος ἄλλος ἀπὸ τὸν Πλάτωνα τὸν ἴδιο; Ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας εἶχε διδάξει, πῶς τὸ ἀληθινὸ «ὄν» εἶναι κάποια νοητὰ καὶ ἀσώματα εἶδη. Στὴν ἔχτην ἐπιστολῇ (322 d) ὀνομάζει τὴ δική του φιλοσοφία «ἡ τῶν εἰδῶν σοφία ἢ καλή». Αὐτὸς ὁ ἴδιος σὲ ἄλλα του ἔργα πρωτύτερα εἶχε χαρακτηρίσει τὸ «ὄν» μὲ τὰ ἴδια λόγια, ποὺ τώρα βάζει στὸ στόμα τῶν «φίλων τῶν εἰδῶν». «Αὐτὴ ἡ οὐσία... πότερον ὡσαύτως αἰεὶ ἔχει κατὰ ταῦτ' ἢ ἄλλοτ' ἄλλως; Αὐτὸ τὸ ἴσον, αὐτὸ τὸ καλόν, αὐτὸ ἕκαστον, ὃ ἔστιν, τὸ ὄν, μήπο»

τε μεταβολήν και ἤντινοῦν ἐνδέχεται; ἢ αἰ αὐτῶν ἕκα-
στον, ὃ ἔστιν, μονοειδές ὄν αὐτὸ καθ' αὐτὸ ὡσαύτως
κατὰ ταῦτά ἔχει και οὐδέποτε, οὐδαμῆ οὐδαμῶς ἀλλοίω-
σιν οὐδεμίαν ἐνδέχεται; Ὡσαύτως ἀνάγκη κατὰ ταῦτά
ἔχειν, ὡς «Σώκρατες» (Φαῖδρ. 78 d).

Ὁ Ἀριστοτέλης στὰ «Μετὰ τὰ φυσικά» (I, 6, 987b 8)
λέει ρητά, πῶς ὁ Πλάτωνας πρῶτος τὰ τέτλια λογῆς
ὄντα (τὰ νοητά) τὰ ὀνόμασεν «εἶδη» ἢ «ιδέες». Μολα-
ταῦτα ἢ σκέψη, πῶς ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας κάνει τώρα
κριτική στή δική του φιλοσοφία γιά ν' ἀποδείξει, πῶς οἱ
ἀληθινές οὐσίες, τὰ «εἶδη», και ἐνεργοῦν και πάσχουν και
ἔχουν κίνηση και στάση και ἐπικοινωνοῦν ἀναμεταξύ τους,
φάνηκε στοὺς περισσότερους ἐρευνητές ἀπαράδεχτη. Προ-
τιμοῦσαν νὰ βλέπουνε τὸν Πλάτωνα μονοκόμματο και στα-
τικό. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν καιρὸ, ποὺ ὁ Σλαΐερμάχερ, προσπα-
θώντας νὰ λύσει ἐτοῦτο τὸ ζήτημα, ἔπλασε τὴν ὑπόθεση, πῶς
μὲ τοὺς «φίλους τῶν εἰδῶν» ὁ Πλάτωνας ἐννοεῖ τὸν Εὐκλείδη
και τὴ μεγαρική σχολή τῶν ἐλεατοσωκρατικῶν, πολλοὶ
ἐρμηνευτές (Ast, Brandis, Herrmann, Zeller, Prantl κλπ.) πα-
ραδέχτηκαν τὴν ἀποψή του και ἀγωνίστηκαν νὰ συνθέσουνε
μιὰ τέτλια μεγαρική φιλοσοφία, ὅπου νὰ τῆς ταιριάζουν οἱ
χαρακτηρισμοὶ τοῦ Πλάτωνα. Οἱ προσπάθειες ὁμως αὐτές
στὸ τέλος ἀποδείχτηκαν ἀστήριχτες. Και τότες ἄλλοι κρι-
τικοὶ (Gomperz, Raeder κλπ.), ὅταν ὁ «Σοφιστής» τοποθετή-
θηκε σωστά μαζί μὲ τοὺς ἄλλους διαλεχτικούς διαλόγους
(«Παρμενίδη», «Θεαίτητο», «Πολιτικό») στὰ ὑστερινὰ ἔργα
τοῦ Πλάτωνα, ἀνάμεσα στὰ 370-360 π.Χ., ὑποστήριξαν ζωηρά,
πῶς ὁ Πλάτωνας ἐννοεῖ ἐδῶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του και
πῶς προβαίνει σὲ ἀναθεώρηση και ριζική μεταρρύθμιση
τῆς θεωρίας του. Ἄλλοι ὁμως, γιά νὰ κολάσουν ἕνα τέ-
τιο εἶδος αὐτοκριτικῆς και ἀναθεώρησης, εἶπανε, πῶς ἐδῶ
πρόκειται γιά μερικοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Πλάτωνα, ποὺ στα-
μάτησαν σὲ μιὰ στατικήν ἀντίληψη γιά τίς νοητές οὐσίες,
ποὺ δὲν εἶταν ἢ καθαυτοῦ πλατωνική ἀντίληψη, και τούτους
ἐλέγχει και διορθώνει τώρα ὁ Πλάτωνας.

Τέλος ὁ Γάλλος φιλόλογος Diès (Aug. Diès, Platon, Le
Sophiste, Editions G. Budé, Paris, 1925, σ. 292 - 297) βρίσκει,
πῶς καμιά ἀπὸ τοῦτες τίς ὑπόθεσες δὲν μπορεῖ νὰ στα-
θεῖ. Οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν», λέει, χαρακτηρίζονται γενικά
και ἀόριστα ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, ὅπως και οἱ ὑλιστές. Ὁ
ἴδιος ὁ Πλάτωνας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μέσα σ' αὐτοὺς,

γιατί, λέει, σέ κανένα διάλογο τοῦ Πλάτωνα δὲ βρίσκεται φράση, ποὺ ν' ἀρνιέται τὴν «κίνηση τοῦ σύμπαντος». (Τὸ «μονοειδὲς ὄν αὐτὸ καθ' αὐτὸ ὡσαύτως αἰεὶ κατὰ ταῦτ' ἔχον» τὸ θεωρεῖ, φαίνεται, γιὰ κινητό. Ἡ μεταβολὴ δὲν εἶναι κίνηση, οὔτε ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ πάθος). Τὴν κίνηση τὴν ἀρνιοῦνται ὁλότελα μόνο οἱ Ἑλεάτες καὶ σ' αὐτοὺς θὰ ταίριαζε πολὺ περισσότερο ἡ κριτικὴ τοῦ Πλάτωνα, ἂν δὲν παράστανε τοὺς «φίλους τῶν εἰδῶν» νὰ δέχονται «ἓνα ἢ πολλὰ εἶδη ἀκίνητα», ἐνῶ οἱ Ἑλεάτες δέχονται τὸ «ὄν» γιὰ ἓνα. Συμπεραίνει λοιπὸν ὁ Diès, πῶς οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν» εἶναι ἓνα φιλολογικὸ πλάσμα τοῦ Πλάτωνα, ἓνας ὑποθετικὸς ἑλεατοπλατωνισμὸς, καὶ αὐτὸν θέλει ν' ἀναιρέσει ἐδῶ ὁ Πλάτωνας.

Γιὰ ποιὸ σκοπὸν ὅμως θὰ δημιουργοῦσεν ὁ Πλάτωνας ἐτοῦτο τὸ φανταστικὸ κατασκευάσμα καὶ θὰ ὀνόμαζε μάλιστα τοὺς ὑποθετικοὺς αὐτοὺς φιλόσοφους «φίλους τῶν εἰδῶν», γιὰ νὰ γεννήσει μιὰ τέτλια σύγχυση μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του ; Ἄν ἡ πρόθεση τοῦ Πλάτωνα εἶτανε ν' ἀναιρέσει μόνο τοὺς «λέγοντας τὸ πᾶν ἑστηκός» καὶ μ' αὐτοὺς ἐννοοῦσε μόνο τοὺς Ἑλεάτας καὶ ὄχι καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, γιατί ν' ἀνακατέψει μαζί τους τοὺς «λέγοντας πολλὰ τὰ εἶδη», ποὺ δὲν εἶταν ἄλλοι ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πλάτωνα ;

Νομίζω, πῶς ὅλες αὐτὲς οἱ προσπάθειες οἱ ἐπίμονες γιὰ νὰ μὴν παρουσιαστεῖ τάχα ὁ Πλάτωνας νὰ κρίνει καὶ νὰ ἐλέγχει καὶ νὰ διορθώνει δικούς του παλιότερους στοχασμούς, παραγνωρίζουν οὐσιαστικὰ τὴ φύση τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ, τὴν ἀδιάκοπη ἀναζήτησι καὶ ἀνανέωσι, ποὺ διαπιστώνουμε στὸν Πλάτωνα ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὲς, καὶ νομίζοντας, πῶς σώζουμε τὸν Πλάτωνα καὶ τὴν ἰδεοκρατία του, ἀφαιροῦν ἴσα ἴσα τὸ πιὸ σημαντικὸ γνῶρισμα τοῦ πλατωνικοῦ φιλοσοφικοῦ δυναμισμοῦ.

Γι' αὐτὸ μοῦ φαίνεται σωστότερη ἡ ἀντίληψη τοῦ Βιλαμόβιτς (Platon II, 238 ἐξ.), πῶς ὁ Πλάτωνας ἐδῶ γενικὰ μὲ τοὺς «φίλους τῶν «εἰδῶν» ἐννοεῖ ὅλους ἐκείνους, ποὺ παραδέχονται γιὰ ἀληθινὴν οὐσίαν «νοητὰ καὶ ἀσώματα εἶδη, ὡσαύτως αἰεὶ κατὰ ταῦτ' ἔχοντα», εἴτε ἓνα, ὅπως ὁ Παρμενίδης καὶ οἱ Ἑλεάτες γενικὰ καὶ ὁ Εὐκλείδης, ποὺ ἐλεατίζει, ἢ πολλὰ, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας. Ποιὸς εἶναι ὅμως ὁ κύριος σκοπὸς τῆς κριτικῆς, ποὺ γίνεται τώρα ;

Ἡ δική μου γνώμη εἶναι, πῶς ὁ Πλάτωνας ἐδῶ θέλει ν' ἀναιρέσει ὀριστικὰ τὴ στατικότητα τοῦ «εἶναι». Ἔχει

νιώσει τις αδυναμίες, που είναι συνυφασμένες με την αντίληψη, πώς ή ούσία, όπως και να τη νοήσουμε, είτε «ένα» είτε «πολλά είδη», είναι ακίνητη, δεν ενεργεί, δεν πάσχει. Με τέττιαν αντίληψη ούτε ή γνώση τής ούσίας μπορεί να νοηθεϊ, ούτε ή κοινωνία τῶν ειδῶν συναμεταξύ τους, ούτε ή μέθεξη τῶν αίσθητῶν στα νοητά. Και στο τέλος ή ἀπόλυτα στατική αντίληψη για τήν ούσία καταντάει στο μηδέν, ἀρνιέται και ζωή και κίνηση και νόηση στο «δν». Τίποτα δεν ἐρμηνεύεται ἀπό μιὰ τέττια θεώρηση. Ὁ Πλάτωνας λοιπόν στο «Σοφιστή» προβαίνει ἀπό τὸ στατικό πρὸς τὸ δυναμικὸν ἰδεαλισμό, συνθέτοντας και ξεπερνώντας συνάμα τή μονόπλευρη παρμενιδικήν αντίληψη για τὸ στατικό «ἓν και πᾶν» και τή μονόπλευρην, ὅπως τή φαντάζεται, ήρακλειτική αντίληψη για τὸ «πάντα ρεϊ», βαθαίνοντας ἔτσι και διορθώνοντας και τήν πρωτυτερινή δική του αντίληψη για τὰ «είδη», που εἶτανε περισσότερο ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὸν ἔλεατισμό.

Πέτυχε στη νέα του σύνθεση; Αὐτὸ θὰ τὸ ἰδοῦμε ἀναλύοντας παραπέρα τὸ «Σοφιστή».

Οἱ «φίλοι τῶν ειδῶν» λοιπόν ξεχωρίζουνε τή γένεση και μεταβολήν ἀπὸ τήν ούσία και ὑποστηρίζουνε, πὼς τή γένεση και μεταβολή, που χαρακτηρίζει τὰ αίσθητά, τήν αίστανόμαστε με τὰ σωματικά μας αίσθητήρια ὄργανα, ἐνῶ τήν ούσία τήν αἰώνια ἀπαράλλαχτη (τὸ «ᾧσαύτως αἰεὶ κατὰ ταῦτά ἔχον») τή γνωρίζουμε με τήν ψυχὴ μας. Τί λογῆς ὁμως εἶναι αὐτὴ ή γνωριμία μας, εἶτε με τὰ αίσθητά εἶτε με τὰ νοητά; Κάθ' ἐπικοινωνία θὰ εἶναι ή ἐνέργεια ή πάθος.

Δέχονται λοιπόν οἱ «φίλοι τῶν ειδῶν», πὼς ή νόηση τῶν νοητῶν εἶναι ἐνέργεια ἀπὸ τὸ μέρος τής ψυχῆς, και πάθος ἀπὸ τὸ μέρος τῶν νοητῶν; Ὁχι. Γιατι ἐνέργεια και πάθος εἶναι ἰδιότητες, που ἔχουνε μόνο τὰ μεταβλητά, τὰ αίσθητά. Τότε λοιπόν πρέπει να δεχτοῦν, πὼς δεν μπορούμε να γνωρίσουμε τὰ νοητά. Γιατι τὸ γνωρίζω σημαίνει ἐνέργεια και τὸ γνωρίζομαι σημαίνει πάθος. Ἄν λοιπόν ή ούσία, ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ «φίλοι τῶν ειδῶν», γνωρίζεται με τή νόηση, σημαίνει, πὼς κάτι παθαίνει, ἄρα κινιέται. Ἐνῶ ἂν δεχτοῦμε, πὼς ή ούσία εἶναι ὀλότελα ακίνητη και τίποτα δεν παθαίνει, οὔτε γνωρίζεται, οὔτε ενεργεϊ, οὔτε ζωήν ἔχει, οὔτε ψυχὴ, οὔτε φρόνηση, οὔτε νόηση. Τέτιο συμπέρασμα ὁμως με κανέναν τρόπο δεν τὸ δέχονται οἱ

«φίλοι τῶν εἰδῶν». Ἄρα ἡ «οὐσία», τὸ «παντελῶς ὄν», ἔχει καὶ κίνηση καὶ ζωὴ καὶ ψυχὴ καὶ φρόνηση.

Ἐπειδὴ τὸ τεράστιο αὐτὸ συμπέρασμα τὸ βγάζει λογικὰ ὁ Πλάτωνας ἀπὸ τὴν ἐνεργητικὴν διάθεση τοῦ γνωρίζω καὶ τὴν παθητικὴν διάθεση τοῦ γνωρίζομαι, ἀπὸ ἓνα δηλαδὴ πραγματικὸ λάθος.

Ἄν ὅμως πάλι δεχτούμε, πῶς ἡ οὐσία κινιέται καὶ ἀλλάζει ἀδιάκοπα, πέφτουμε σ' ἄλλο ἄτοπο. Γιατὶ τότες ἡ οὐσία δὲ μένει ποτές ἢ ἴδια. Τῆς λείπει ἢ ταυτότητα. Γιατὶ ταυτότητα δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει χωρὶς στάση, χωρὶς σταμάτημα στὴν ἴδια κατάσταση. Ἄν ὅμως δὲν ὑπάρχει ταυτότητα καὶ στάση στὴν οὐσία, τότε πάλι δὲν μπορούμε νὰ τὴ γνωρίσουμε. Ἐκεῖνο, ποὺ ἀδιάκοπα ἀλλάζει καὶ δὲ μένει οὔτε μιὰ στιγμή τὸ ἴδιο μὲ τὸν ἑαυτὸ του, δὲν μπορεῖ νὰ γνωριστεῖ. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι τὸ τελικὸ συμπέρασμα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀντινομία; Ὁ φιλόσοφος δὲν μπορεῖ νὰ πᾶει οὔτε μὲ τὴ γνώμη ἐκείνων, ποὺ δέχονται «ἓνα ἢ πολλὰ εἶδη ἀκίνητα» (Παρμενίδης καὶ πρωτυτερινὸς Πλάτωνας), οὔτε μὲ τὴ γνώμη ἐκείνων, ποὺ δέχονται τὴν κίνηση καὶ ἀλλαγὴ τῶν ὄντων (Ἡράκλειτος). Ὁ φιλόσοφος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παραδεχτεῖ, πῶς τὰ ὄντα καὶ κινιοῦνται καὶ εἶναι ἀκίνητα.

Ἔτσι φτάνει γιὰ πρώτη φορὰ ἐδῶ ὁ Πλάτωνας στὴ διαλεχτικὴν ἀντίληψη γιὰ τὴ συνύπαρξη ἀντιθετικῶν προσδιορισμῶν μέσα στὸ «ὄν». Μιὰ τέτια ὅμως ἀντίληψη χτυπάει σκληρὰ πάνω στὴ στατικὴν λογικὴν. Ἡ κίνηση καὶ ἡ στάση εἶναι δυὸ ἐναντιότατες καταστάσεις. Πῶς μπορούνε λοιπὸν νὰ συνυπάρχουνε μέσα στὴν οὐσία;

Τί ἐννοοῦμε, ὅταν λέμε, πῶς καὶ «ἡ κίνηση ὑπάρχει» καὶ «ἡ στάση ὑπάρχει» καὶ τὰ δυὸ καὶ τὸ καθένα χωριστά; Κινιοῦνται καὶ τὰ δυό; Ἡ εἶναι ἀκίνητα καὶ τὰ δυό, ἀφοῦ τοὺς δίνουμε τὸ ἴδιο κατηγορημα; Μὰ τότες τὰ ταυτίζουμε. Λέμε, πῶς ἡ στάση εἶναι κίνηση καὶ ἡ κίνηση στάση. Ἄρα αὐτὸ τὸ «ὑπάρχει», ποὺ τοὺς ἀποδίνουμε, τὸ «εἶναι», τὸ «ὄν», θὰ εἶναι κάτι τρίτο, ποὺ περιέχει τ' ἄλλα δυό, καὶ τὴν κίνηση καὶ τὴν στάση. Ἄν ὅμως εἶναι κάτι τρίτο, ξεχωριστὸ ἀπὸ τὴν στάση καὶ ἀπὸ τὴν κίνηση, τότες αὐτὸ οὔτε στέκεται, ἀφοῦ δὲν εἶναι στάση, οὔτε κινιέται, ἀφοῦ δὲν εἶναι κίνηση. Καὶ τοῦτο ὅμως εἶναι ἀδύνατο. Γιατὶ ἂν κάτι δὲ στέκεται, χωρὶς ἄλλο κινιέται, καὶ ἂν δὲν κινιέται, χωρὶς ἄλλο στέκεται.

Τί συμβαίνει λοιπόν; Νά, πού εξετάζοντας καί τὸ «ὄν» φτάσαμε σὲ ἀνυπερνίκητες ἀπορίες, ὅπως ὅταν ἐξετάζαμε καί τὸ «μὴ ὄν».

Ἄπο ποῦ ὁμως γεννιοῦνται οἱ δυσκολίες αὐτές; Οἱ δυσκολίες ἐδῶ γεννήθηκαν ἀπὸ τὸν κατηγορικὸ προσδιορισμό. Ἀποδώσαμε τὸ ἴδιο κατηγορήμα «ὑπάρχει» καί στὴ στάση καί στὴν κίνησιν καί βρεθήκαμε μπερδεμένοι. Τὸ πρόβλημα λοιπόν εἶναι ἂν μποροῦμε ν' ἀποδώσουμε τὸν ἴδιο προσδιορισμὸ σὲ δυὸ ἔννοιες, πού δὲν ταυτίζονται. Μὰ καί πάρα πέρ' ἀκόμη, ἂν μποροῦμε ν' ἀποδώσουμε ἕναν κατηγορικὸ προσδιορισμὸ σὲ μιὰν ἔννοια, ἂν ὁ προσδιορισμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτὸς τῆς. Γιατὶ καί τότες ταυτίζουμε δυὸ ξεχωριστὰ πράγματα.

Γενικὰ λοιπόν γεννιέται τὸ πρόβλημα: μποροῦμε νὰ συσχετίσουμε, νὰ φέρουμε σ' ἐπικοινωνία δυὸ διαφορετικὲς ἔννοιες, δηλαδή, σύμφωνα μὲ τὸν ἔννοιακὸ ρεαλισμὸ, δυὸ οὐσίες;

Ὅχι, μᾶς ἀπαντοῦν κάποιοι νεαροὶ καί κάποιοι ὀψιμοδίδαχτοι γέροι φιλόσοφοι, πού νομίζουνε, πῶς κάνουνε κάποια μεγάλην ἀνακάλυψιν μὲ τέτιους ἰχυρισμούς. Εἶναι ἀδύνατο, μᾶς λέν οἱ φιλόσοφοι αὐτοί, νὰ ποῦμε τίς φράσεις «ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀγαθός», «ὁ ἄνθρωπος εἶναι δίκαιος», «ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὠραῖος», γιατί τότες ταυτίζουμε τὸ «ἕνα» (ἄνθρωπος) μὲ «πολλὰ» (ἀγαθός, δίκαιος, ὠραῖος). Μὰ καί ἡ ἀπλή κατηγορικὴ πρόταση «ὁ ἄνθρωπος εἶναι δίκαιος» δὲν μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ, γιατί ταυτίζουμε δυὸ διαφορετικὲς οὐσίες, «ἄνθρωπος» καί «δίκαιος». Καί ἡ φράση ἀκόμη ὁ «ἄνθρωπος ὑπάρχει» δὲν μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ, γιατί ταυτίζουμε δυὸ διαφορετικὲς ὄντοτητες (ἄνθρωπος καί ὑπαρξιν). Ἡ μόνη λοιπόν φράση, πού στέκεται λογικὰ καί ὄντολογικά, εἶναι ἡ ταυτολογικὴ κρίση «ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄνθρωπος», «ὁ δίκαιος εἶναι δίκαιος», «τὸ ρόδο εἶναι ρόδο».

Ποιοὶ νὰ εἴν' ἄραγε ἐτοῦτοι οἱ «ὀψιμαθεῖς γέροντες», πού μὲ τόσο σαρκασμὸ διασύρει ὁ Πλάτωνας; Χωρὶς ἄλλο εἶναι ὁ Ἀντιστένης καί οἱ ὄπαδοί του, οἱ «ἐριστικοί», οἱ «ἀντιλογικοὶ σοφιστές», οἱ μισητοὶ καί καταφρονετοὶ ἀντίπαλοί του. Παραβλέπει ὡστόσο ὁ Πλάτωνας, πῶς ὁ σαρκασμὸς του θὰ ἔπρεπε νὰ περιλάβει καί κάθε στατικὴν ὄντολογία, ἄρα καί τοὺς «φίλους τῶν εἰδῶν» καί τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ ὁ ἰχυρισμὸς ἐκεῖνος εἶναι ἀναγκαστικὴ ἀκολουθία τοῦ στατικοῦ ἔννοιακοῦ ρεαλισμοῦ, τῆ στιγμῆ

πού θα δεχτούμε, πώς τὰ «εἶδη» εἶναι ἀκίνητα καὶ ἀνεπι-
κοινωνήτα συναμεταξύ τους. Ὁ Πλάτωνας ὁμῶς τώρα, πού
ξεπέρασεν αὐτὴ τὴν ἀντίληψη, χύνει τὸ φαρμάκι του ἀπέ-
ναντι στοὺς ἀντιπάλους του, τόσο ζωηρότερα ὅσο στὸ βά-
θος τῆς συνείδησής του οἱ κατηγορίες του ἐγγίζουνε καὶ
τὸν ἴδιο τὸν παλιότερον ἑαυτό του. Ἔτσι γίνεται πάντα,
ὅταν ὑπερνικώντας κανεὶς τὶς δικές του ἀδυναμίες καὶ νιώ-
θοντας στὸ ὑποσυνείδητό του καὶ τὸν ἑαυτό του ἔνοχο, ξε-
φορτώνεται τὸ ψυχικὸ βάρος του στοὺς ἐχτροὺς του.

Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐξεταστεῖ πλατύτερα τὸ πρό-
βλημα τοῦ κατηγορικοῦ προσδιορισμοῦ, γιατί αὐτὸ θὰ μᾶς
ἀνοίξει τὸ δρόμο γιὰ νὰ λύσουμε καὶ τὸ βασικὸ πρόβλημα
γιὰ τὸ «ὄν» καὶ τὸ «μὴ ὄν», πού παραπάνω μᾶς ἔφερε σὲ
τόσες ἀνυπερνίκτητες δυσκολίες, καὶ τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν
κοινωνία τῶν εἰδῶν.

7. Τὸ πρόβλημα γιὰ τὸν κατηγορικὸ προσδιορισμὸ
καὶ γιὰ τὴν κοινωνία τῶν εἰδῶν (251 c/d - 259 e). Γιὰ νὰ
μπορεῖ νὰ δοθεῖ ἓνας κατηγορικὸς προσδιορισμὸς, ὄχι
ταυτολογικὸς, δηλαδή νὰ συσχετιστεῖ ὁποιαδήποτε ἔν-
νοια μὲ μιὰν ἄλλη, πρέπει νὰ ἐξετάσουμε, ἂν τὰ «εἶδη», οἱ
«οὐσίες», μποροῦν νὰ ἐπικοινωνήσουνε συναμεταξύ τους.

Τρεῖς λύσεις εἶναι δυνατές. Ἡ κανένα εἶδος δὲ συν-
ταιριάζει καὶ δὲν ἐπικοινωνεῖ μὲ κανέν' ἄλλο, ἢ ὅλα συν-
ταιριάζουνε κι ἐπικοινωνοῦνε μὲ ὅλα, ἢ μερικὰ συνταιριάζ-
ζουνε κι ἐπικοινωνοῦνε μὲ μερικὰ καὶ ἄλλα ὄχι.

Ἄν δεχτούμε τὴν πρώτη λύση, τότε δὲν μπορούμε νὰ
ποῦμε τὴ φράση «ἡ κίνηση ὑπάρχει» ἢ «ἡ στάση ὑπάρχει»,
γιατὶ φέρνουμε σ' ἐπικοινωνία κάθε φορὰ δυὸ εἶδη, τὴν κί-
νηση καὶ τὸ «ὄν», τὴ στάση καὶ τὸ «ὄν». Ἄν ὁμῶς δὲν
μποροῦμε νὰ ποῦμε αὐτὲς τὶς φράσεις, τότε σημαίνει, πὼς
οὔτε ἡ στάση ὑπάρχει, οὔτε ἡ κίνηση. Καὶ τότες ὅλα γί-
νουνται ἄνω κάτω. Ὅλοι ἔχουν ἄδικο. Καὶ ὅσοι λένε, πὼς
τὰ ὄντα κινιοῦνται, καὶ ὅσοι λένε, πὼς τὰ ὄντα στέκονται,
καὶ ὅσοι λένε, πὼς τὸ «ὄν» εἶν' ἓνα καὶ ἀκίνητο, καὶ ὅσοι
λένε, πὼς τὰ ὄντα εἶναι πολλὰ καὶ ἀκίνητα καὶ ἀμετά-
βλητα, καὶ ὅσοι λένε, πὼς ἄλλοτε ἐνώνονται καὶ ἄλλοτε
χωρίζονται τὰ ὄντα, καὶ ὅσοι λένε, πὼς εἶναι ἄπειρα τὰ
ὄντα καὶ ἀπ' αὐτὰ συνθέτουνται τὰ πράγματα. Γενικὰ κα-
μιὰ θεωρία γιὰ τὰ ὄντα δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ, ἂν ἀρνη-

θοῦμε καὶ τὰ δύο, καὶ πῶς ἡ κίνησις ὑπάρχει καὶ πῶς ἡ στάσις ὑπάρχει.

Καὶ ὅμως αὐτοί, ποὺ ἰσχυρίζονται, πῶς καμιά ἐπικοινωνία καὶ κανένας συνταιριασμός δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀνάμεσα στὰ «εἶδη», στὶς «οὐσίαι», στὶς «ἐννοίαι», γίνονται ὁλότελα γελοῖοι κάθε στιγμῇ, γιατί οἱ ἴδιοι μιλώντας ἀναγκάζονται νὰ συνδέουν ἀναμεταξύ τους τὶς ἐννοίαι. *Ἀλλιῶς δὲ θὰ μπορούσαν καθόλου νὰ μιλήσουν, θὰ εἶτανε βουβοί. Κάθε στιγμῇ λοιπὸν ἀναιροῦνε τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό τους.

*Ἄν πάρουμε τὴ δεύτερη λύση καὶ δεχτοῦμε, πῶς ὅλα τὰ εἶδη συνταιριάζουνε κι ἐπικοινωνοῦνε μὲ ὅλα, τί θὰ γίνῃ τότες; Μὰ τότες καὶ ἡ κίνησις θὰ στέκεται καὶ ἡ στάσις θὰ κινιέται. Νέα λοιπὸν σύγχυσις τῶν πάντων. Γιατί μὲ κανέναν τρόπο δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἓνας ταυτισμός τῆς στάσις μὲ τὴν κίνησις. Εἶναι ἐννοίαι ἀπόλυτα ἀντιφατικές.

Δὲ μένει λοιπὸν παρὰ μόνο ἡ τρίτη λύσις, δηλαδὴ πῶς ἄλλα εἶδη συνταιριάζουνε κι ἐπικοινωνοῦν ἀναμεταξύ τους καὶ ἄλλα ὄχι, ἀπαράλλαχτα ὅπως γίνεται μὲ τὰ γράμματα. Δὲν μποροῦμε λ.χ. νὰ ταιριάξουμε μόνο σύμφωνα καὶ νὰ κάμουμε μιὰ λέξη. Καὶ ὅπως ὑπάρχει μιὰ τέχνη, ποὺ μᾶς δείχνει ποιά γράμματα συνταιριάζουνε γιὰ ν' ἀπαρτιστοῦνε λέξεις μὲ νόημα καὶ ποιά δὲν συνταιριάζουνε, ἡ γραμματική, καὶ μιὰ τέχνη, ποὺ μᾶς δείχνει ποιοὶ μουσικοὶ τόνοι συνταιριάζουνε καὶ ποιοὶ δὲν συνταιριάζουνε γιὰ νὰ γίνῃ μιὰ μουσικὴ φράσις, ἔτσι χρειάζεται καὶ γιὰ τὰ εἶδη, τὶς ἐννοίαι, τὶς οὐσίαι, μιὰ ἐπιστήμη, ποὺ θὰ μᾶς διδάξῃ ποιῆς συνταιριάζουνε κι ἐπικοινωνοῦν συναμεταξύ τους καὶ ποιῆς ὄχι.

Κι αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶν' ἄλλη ἀπὸ τὴ διαλεχτική, ποὺ ἔχει γιὰ ἔργο τῆς νὰ ξεχωρίζει τὰ εἶδη, νὰ μὴν παίρνῃ τὸ ἓνα γιὰ τ' ἄλλο, οὔτε νὰ ταυτίζει τὰ διαφορετικά. Τὴ διαλεχτικὴ λοιπὸν ἰκανότητα, νὰ βρῆ κανεὶς πῶς μιὰ ἐννοία διαπερνάει μέσα ἀπὸ πολλῆς ἄλλαι, ἐνῶ ἡ καθεμιὰ μένει ἐκεῖνο ποὺ εἶναι, νὰ βρῆ πῶς πολλῆς ἐννοίαι διαφορετικῆς συναμεταξύ τους συμπεριλαμβάνονται μέσα σὲ μιὰ, πῶς μιὰ ἐννοία βγαίνει μέσα ἀπὸ πολλῆς ξεχωριστῆς καὶ ἄλλαι πάλι ἐννοίαι μένουν ὁλότελα χωρισμένες καὶ ἀνεπικοινωνήτοι, μὲ μιὰ λέξη τὴν ἰκανότητα νὰ βλέπει κανεὶς, πῶς τὰ «εἶδη» συνταιριάζουν ἢ δὲ συνταί-

ριάζουν, ἐπικοινωνοῦν ἢ δὲν ἐπικοινωνοῦν συναμεταξύ τους, τὴν ἔχει ὁ ἀληθινὸς ἐπιστήμονας, ὁ φιλόσοφος.

Ὁ φιλόσοφος ἀναζητῶντας καὶ διερευνῶντας πάντα μὲ τοὺς λογισμοὺς του τὸ «ὄν» ὑψώνεται στὴν ὑπέρλαμπρη σφαῖρα τοῦ θεϊκοῦ, ὅπου δὲν εἶν' εὐκολο βέβαια νὰ τὸν ἰδεῖ κανεὶς, γιατί τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τῶν πολλῶν ἀνθρώπων δὲν ἀντέχουνε ν' ἀτενίζουνε τὴ θεϊκότητα. Ἐνῶ ὁ σοφιστὴς κρύβεται μέσα στὴ σκοτεινὴ σφαῖρα τῆς ψευτιᾶς καὶ τῆς ἀπάτης καὶ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατο νὰ τὸν ξετρυπώσει κανεὶς. Ὡστόσο τὸ φιλόσοφο θὰ τὸν ξανακοιτάξουμε καλύτερα, ὅταν θὰ τὸ θελήσουμε (καὶ δῶ ἐννοεῖ ὁ Πλάτωνας καὶ πάλι τὸ διάλογο «Φιλόσοφο», ποῦ εἶχε σκοπὸ νὰ γράψει). Τὸ σοφιστὴν ὅμως πρέπει τώρα νὰ τὸν κυνηγήσουμε, ὡς ποῦ νὰ τὸν πιάσουμε ὀριστικά.

Ἄφοῦ δὲ μᾶς ἔμεινε παρὰ ἡ τρίτη ἐκδοχή, πῶς δηλαδὴ μερικὰ εἶδη συνταιριάζουνε κι ἐπικοινωνοῦν ἀναμεταξύ τους καὶ ἄλλα ὄχι, ἄς πάρουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ «μέγιστα εἶδη», δηλαδὴ τίς γενικότατες ἔννοιες, καὶ ἄς ἐξετάσουμε, ἂν καὶ πῶς μποροῦν νὰ συνταιριάζουνε καὶ νὰ ἐπικοινωνοῦν. Ὡς τώρα συναντήσαμε τρεῖς τέτιες ἔννοιες, τὴ «στάση», τὴν «κίνηση» καὶ τὸ «ὄν». Ἀπ' αὐτὲς βρήκαμε πῶς ἡ στάση καὶ ἡ κίνηση δὲν μποροῦν νὰ συνταιριάξουν, εἶναι ἀπόλυτα ἀντιφατικές, ἢ μιὰ ἀναιρεῖ τὴν ἄλλη. Τὸ «ὄν» ὅμως συνταιριάζει καὶ μὲ τὴν κίνηση καὶ μὲ τὴν στάση ἀφοῦ καὶ ἡ στάση καὶ ἡ κίνηση ὑπάρχουν, ἄρα εἶναι «ὄντα». Ἐχουμε λοιπὸν ὡς τώρα τρία εἶδη ξεχωριστά, ποῦ τὸ καθένα εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τ' ἄλλα καὶ τὸ ἴδιο μὲ τὸν ἑαυτό του. Νὰ ὅμως δυὸ καινούργιες ἔννοιες, ἄρα δυὸ καινούργια εἶδη, τὸ «ἴδιο» καὶ τὸ «διαφορετικὸ». Καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ εἶναι ξεχωριστὰ ἀπὸ τ' ἄλλα καὶ συναμεταξύ τους, καὶ ὅμως συνταιριάζουνε μὲ τ' ἄλλα, γιατί εἶπαμε, πῶς τὸ καθέν' ἀπὸ κεῖνα εἶναι τὸ ἴδιο (μὲ τὸν ἑαυτό του) καὶ διαφορετικὸ (ἀπὸ τ' ἄλλα) Ὡστε ἔχουμε πέντε εἶδη.

Ἀπ' αὐτὰ τὸ ἓνα, τὸ «διαφορετικὸ» ἢ τὸ «ἄλλο», ἐνώνεται μὲ ὅλα τ' ἄλλα κατὰ σειρά, ἀφοῦ τὸ καθέν' ἀπ' αὐτὰ εἶναι «ἄλλο» ἀπὸ τ' ἄλλα, ἄρα ἐπικοινωνεῖ ἢ συνταιριάζει μὲ τὴν ἔννοια τοῦ «ἄλλου». Συνάμα ὅμως καὶ ἡ ἔννοια «τὸ ἴδιο» ἐπικοινωνεῖ καὶ συνταιριάζει μὲ ὅλα τ' ἄλλα, γιατί τὸ καθένα εἶναι «ἴδιο» μὲ τὸν ἑαυτό του. Ἄς πάρουμε ἓνα εἶδος, τὴν «κίνηση». Αὐτὴ θὰ εἶναι τὸ «ἴδιο» καὶ «ὄχι τὸ ἴδιο», ἀφοῦ συμμετέχει καὶ στὴν ἔννοια τοῦ «ἄλλου».

Είναι λοιπόν ή κίνηση ίδια και όχι ίδια. Όχι όμως απόλυτα αντιφατικά. Με άλλον τρόπο είναι ίδια (ίδια με τον έαυτό της) και με άλλον τρόπο όχι ίδια (όχι ίδια με τ' άλλα).

Με τον ίδιον τρόπο αποδειχνεται, πώς είναι ή κίνηση «άλλο» και «όχι άλλο».

Αν συσχετίσουμε την κίνηση με το «όν», θα φτάσουμε στο ίδιο συμπέρασμα. Η κίνηση είναι «όν» (άφοῦ ὑπάρχει) και «όχι όν», άφοῦ δέν είναι όλα τ' άλλα είδη και είναι ξεχωριστή από το «όν». Μά έτσι τί βλέπουμε; Βλέπουμε, πώς ὑπάρχει το «μή όν». Και μάλιστα όχι μόνο ὑπάρχει, μά και συνταιριάζει μ' όλα τ' άλλα είδη. Γιατί το καθέν' άπ' αυτά είναι «όν», άφοῦ ὑπάρχει, και είναι «όχι όν», άφοῦ δέν είναι το «όν» και είναι διαφορετικό άπ' όλα τ' άλλα είδη. Το «μή όν» λοιπόν είναι το διαφορετικό, το «άλλο». Και καθένα είδος είναι «όν» καθόσον ὑπάρχει και άπειρες φορές «όχι όν» καθόσο δέν είναι όλα τ' άλλα τ' άπειρα είδη.

Μά τώρα βλέπουμε, πώς και το ίδιο το «όν» είναι και «όν» και «όχι όν». «Όν», άφοῦ είναι ό ίδιος ό έαυτός του, και «όχι όν», άφοῦ δέν είναι όλα τ' άλλα είδη. Μιά φορά είναι «όν» και άπειρες φορές είναι «όχι όν». Το «όχι όν» λοιπόν δέν είναι το απόλυτα αντίθετο με το «όν», είναι το διαφορετικό από το «όν». Και γενικά, όταν βάζουμε το «όχι» μπροστά σ' έναν προσδιορισμό, λ.χ. όχι μεγάλο, όχι ώραίο κλπ., δέν έννοοῦμε το αντιφατικά αντίθετο, το απόλυτα ένάντιο στον προσδιορισμό, παρά έννοοῦμε κάτι διαφορετικό από κείνο, πού σημαίνει ό προσδιορισμός, κάτι λοιπόν σχετικά αντίθετο. Και όπως ὑπάρχει εκείνο, πού σημαίνει ό προσδιορισμός, ὑπάρχει και κείνο, πού σημαίνει ό προσδιορισμός μαζί με το «όχι». Η άρνηση λοιπόν δέν είναι απόλυτη άρνηση, είναι σχετική άρνηση και σχετική θέση.

Νά λοιπόν, πού αποδείχτηκε, πώς ὑπάρχει το «μή όν», πώς είν' ένα είδος κι αυτό σαν όλα τ' άλλα, πώς συνταιριάζει μ' όλα τ' άλλα, και διερευνήθηκε και ή φύση του, πώς είναι δηλαδή το «άλλο», το «διαφορετικό». Ανάμεσα στο «όν» και στο «μή όν» δέν ὑπάρχει απόλυτη έναντιότητα, έτσι πού νά είναι αδύνατο ν' αποδώσει κανείς ὑπαρξη στο «μή όν», νά πεί δηλαδή «όν» το «μή όν». Και το «μή όν» είναι «όν» και το «όν» είναι «μή όν». Η αναζήτηση για το απόλυτο «μή όν», το αντιφατικά αντίθετο με το «όν», είναι,

λέει ὁ Πλάτωνας, ἐριστική ματαιοσχολία, πού ἀπό καιροῦ τὴν ἔχει ἀποχαιρετήσει.

Ἔτσι δείχτηκε καὶ ἡ ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν συναμεταξύ τους καὶ ἡ συνύπαρξη τῶν ἀντιθέτων. Ὁποῖος δὲ δέχεται, πῶς συνυπάρχουν αὐτὲς οἱ ἀντιθέσεις («ὄν» καὶ «μὴ ὄν», «τὸ ἴδιο» καὶ «ὄχι τὸ ἴδιο», «ώραῖο» καὶ «ὄχι ὠραῖο» κλπ.), πρέπει ν' ἀναιρέσει τούτη τὴ σειρά τοῦς διαλεχτικούς στοχασμοὺς καὶ ν' ἀποδείξει κάτι καλύτερο. Φυσικὰ ὅμως πρέπει νὰ παρακολουθεῖ καὶ νὰ καταλαβαίνει σωστὰ μὲ ποιὸ νόημα γίνεται κάθε φορά δεχτὴ ἡ συνύπαρξη τῶν ἀντιθέτων καὶ νὰ μὴ παίρνει τὴν ἀντίθεση γιὰ ἀπόλυτη ἀντίφαση.

8. Ὑπάρχει ψεύτικος λόγος καὶ ψεύτικη δοξασία (260 a - 264 b). Τί μᾶς εἶχεν ὅμως ἀναγκάσει νὰ στραφοῦμε πρὸς τὴ διερεύνηση γιὰ τὸ «μὴ ὄν» καὶ γιὰ τὸ «ὄν»; Ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν σοφιστῶν, πῶς δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ψεύτικος λόγος καὶ ψεύτικη δοξασία, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει τὸ «μὴ ὄν». Γιατὶ ὁ ψεύτικος λόγος καὶ ἡ ψεύτικη δοξασία δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο, παρὰ νὰ παρουσιάζει κανεὶς τὸ «μὴ ὄν» γιὰ «ὄν» καὶ τὸ «ὄν» γιὰ «μὴ ὄν».

Τώρα ὅμως βρήκαμε, πῶς ὑπάρχει τὸ «μὴ ὄν», καὶ βρήκαμε ἀκόμη, πῶς μερικὰ εἶδη συνταιριάζουνε μ' ἄλλα καὶ μερικὰ ὄχι. Ἄς ἴδοῦμε λοιπὸν, μπορεῖ τὸ «μὴ ὄν» νὰ συνταιριάζει μὲ τὸ λόγο καὶ τὴ δοξασία; Ἄν δὲν μπορεῖ, ὅλες οἱ δοξασίες καὶ ὅλοι οἱ λόγοι εἶν' ἀληθινοί. Ἄν μπορεῖ, τότε θὰ ὑπάρχει καὶ ψεύτικος λόγος καὶ ψεύτικη δοξασία.

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὸ λόγο. Τί εἶναι ὁ λόγος; Συναρμολόγηση ἀπὸ λέξεις. Οἱ λέξεις εἶναι δυὸ λογιῶν, ἢ ὀνόματα ἢ ρήματα. Τὰ ρήματα σημαίνουνε πράξιν ἢ κατάσταση, τὰ ὀνόματα ποιὸς κάνει τὴν πράξιν ἢ ποιὸς βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση. Ἄν πάρουμε λοιπὸν μιὰ σειρά μόνο ἀπὸ ὀνόματα, λ.χ. «λιοντάρι, ἐλάφι, ἄλογο», δὲ βγαίνει κανένα νόημα, ὅπως ἂν συναρμολογήσουμε μιὰ σειρά μόνο ἀπὸ ρήματα, λ.χ. «περπατάει, τρέχει, κοιμᾶται». Μόνο ἂν πάρουμε ὄνομα καὶ ρῆμα μαζί, συναπαρτίζεται νόημα, γεννιέται λόγος, ἢ ἀπλή πρόταση, λ.χ. «ὁ ἄνθρωπος μαθαίνει».

Ὅπως βρήκαμε λοιπὸν πρὶν γιὰ τὰ γράμματα, τοῦς μουσικοῦς τόνους καὶ τίς ἔννοιες, ἔτσι γίνεται καὶ μὲ τίς λέξεις. Ὅταν πρόκειται νὰ σχηματίσουμε μιὰ φράση μὲ νόημα, ἄλλες συνταιριάζουνε κι ἄλλες δὲ συνταιριάζουνε.

Είναι όμως άραγες όλοι οί λόγοι, που συναπαρτίζονται από όνόματα και ρήματα, άληθινοί; "Αν πῶ: «ό Θεαίτητης κάθεται» και ό «Θεαίτητος πετάει», ό καθένας θα μου άπαντήσει, πώς ό πρώτος λόγος είναι άληθινός, ό δεύτερος ψεύτικος. Γιατί; Γιατί ό πρώτος λόγος λέει κάτι, που γίνεται, που είναι, λέει τό «όν» για τό Θεαίτητο. "Ο δεύτερος λόγος λέει κάτι, που δέν είναι, δέ γίνεται, λέει για τό Θεαίτητο τό «μή όν» για «όν». "Όταν λοιπόν ένας λόγος παρουσιάζει τά «μή όντα» για «όντα», είμαστε σύμφωνοι όλοι, πώς ό λόγος αυτός είναι λόγος, μά ψεύτικος. Νά λοιπόν που ύπάρχει ψεύτικος λόγος.

Τό ίδιο πράμα όμως μπορεί νά γίνει και μέ τή σκέψη μόνο, γιατί ή σκέψη δέν είναι τίποτ' άλλο παρά διάλογος τής ψυχής μέ τόν έαυτό της χωρίς φωνή. "Η δοξασία είναι μια άποτελειωμένη σκέψη, μια κρίση που δέχεται ή άρνιέται κάτι. Και όταν πάλι ή ψυχή μας παίρνει μιάν έντύπωση από τόν έξωτερικό κόσμο μέ τά αισθητήρια και τήν παρασταίνει μέσα της, έχουμε μια παράσταση. "Όλα τούτα, λόγος, σκέψη, δοξασία, παράσταση, είναι συγγενικά άναμεταξύ τους, και όπως ό λόγος άλλοτε είναι άληθινός, κι άλλοτε ψεύτικος, έτσι και τούτα όλα, άν παρασταίνουνε τά «όντα» για «όντα», είναι άληθινά, άν παρασταίνουνε τά «μή όντα» για «όντα» ή τά «όντα» για «μή όντα», είναι ψεύτικα.

Υπάρχει λοιπόν και ψεύτικος λόγος και ψεύτικη σκέψη και ψεύτικη δοξασία και ψεύτικη παράσταση.

9. Τελική διαίρεση τῶν τεχνῶν και όρισμός του σοφιστή (264 c - 268 d). Τώρα ήρθε ή στιγμή νά κυνηγήσουμε άποτελεσματικά τό σοφιστή και νά τόν ξετρυπώσουμε και από τό τελευταίο του καταφύγιο. Είχαμε βρεί δυό είδη από τήν τέχνη, που κατασκευάζει όμοιώματα. "Εκείνη, που κάνει πιστά αντίγραφα, εικόνες, τήν άπεικονιστική, και κείνη, που φτιάχνει φαινομενικά όμοιώματα, φαντάσματα, τή φαντασματοπλαστική.

Κι έπειδής ό σοφιστής άρνήθηκε καν, πώς ύπάρχουνε φαινομενικά όμοιώματα, άπορούσαμε που νά τόν κατατάξουμε. Τώρα όμως που βρήκαμε, πώς ύπάρχει ψεύτικος λόγος και σφαλερή δοξασία και άπάτη, ως επιχειρήσουμε άλλη μια φορά νά διαιρέσουμε τίς τέχνες, για νά ίδοϋμε, που θα ξετρυπώσουμε τό σοφιστή. "Η διαίρεση θα γίνει πάλι μέ τόν ίδιον τρόπο. Θα σκίζουμε σε δυό κάθε

φορὰ τὴν κάθε ἔννοια καὶ θὰ προχωροῦμε ἀπὸ τὸ δεξιὸ σκέλος.

Εἶχαμε βρεῖ στὴν ἀρχὴ ἀρχὴ δυὸ λογιῶ τέχνες· τὶς παραγωγικὲς καὶ τὶς ἀποχτητικὲς, καὶ εἶχαμε διαιρέσει σ' ὄλους τοὺς περασμένους ξεχωρισμοὺς τὶς ἀποχτητικὲς καὶ κεῖ μέσα ἀναζητούσαμε τὸ σοφιστὴ. Τώρα θὰ διαιρέσουμε τὶς παραγωγικὲς, γιατί ἡ μίμηση, ἡ τέχνη, ποὺ κατασκευάζει ὁμοιώματα, εἶναι βέβαια τέχνη παραγωγικὴ.

Οἱ παραγωγικὲς τέχνες εἶναι δυὸ λογιῶ, θεϊκὲς καὶ ἀνθρώπινες, γιατί παραγωγικὴ τέχνη εἶναι κείνη, ποὺ κάνει νὰ «εἶναι» ἐκεῖνο, ποὺ πρὶν δὲν εἶτανε. Λοιπὸν τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ καὶ ὅλα τ' ἄψυχα, καὶ ὅσα λιώνουν καὶ ὅσα δὲ λιώνουν, τὰ δημιουργεῖ βέβαια ὁ Θεός. Γιατί χωρὶς ἄλλο δὲ θὰ δεχτοῦμε τὴ δοξασία ἐκείνη τῶν πολλῶν, ποὺ πιστεύει, πῶς ὅλα τοῦτα γίνονται ἀπὸ μόνα τους καὶ στὴν τύχη, χωρὶς νὰ τὰ δημιουργεῖ κάποιος νοὺς μ' ἐπιστήμη καὶ λογισμό. "Ὅλα λοιπὸν τὰ φυσικὰ πράγματα τὰ δημιουργεῖ ἡ θεϊκὴ τέχνη, ὅλα τὰ τεχνητὰ ἡ ἀνθρώπινη.

Ἡ καθεμιὰ ἀπ' αὐτὲς ὅμως παράγει δυὸ λογιῶ πράγματα, ἡ αὐτούσια πράγματα ἢ ὁμοιώματά τους. Αὐτούσια φυσικὰ πράγματα εἶναι οἱ ἄνθρωποι, τὰ ζῶα κλπ. Φυσικὰ ὁμοιώματά τους εἶναι ὅσα βλέπουμε στὸν ὕπνο μας, οἱ σκιές, ποὺ παρέχουνε τὰ πράγματα, ὅταν φωτιστοῦν, τὰ ὁμοιώματα, ποὺ βλέπουμε στὶς γιαλιστερές ἐπιφάνειες, στὸ νερὸ κ.τ.τ. Ἔτσι ἔχουμε γιὰ κάθε πρᾶμα φυσικὸ ἓνα φυσικὸ τοῦ ὁμοίωμα. Μὰ καὶ γιὰ κάθε τεχνητό. Λ.χ. χτίζουμε ἓνα σπίτι. Αὐτὸ εἶναι αὐτούσιο τεχνητὸ πρᾶμα. Ζωγραφίζουμε τὸ σπίτι. Αὐτὸ εἶναι ὁμοίωμα τεχνητὸ τοῦ τεχνητοῦ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ θεϊκὴ καὶ ἡ ἀνθρώπινη τέχνη ξεχωρίζονται ἢ καθεμιὰ σὲ δυό, σὲ πραγματοπαραγωγικὴ καὶ σὲ ὁμοιωματοπαραγωγικὴ.

Τὰ τεχνητὰ ὁμοιώματα εἶναι ἢ πιστὰ ἢ φαινομενικὰ καὶ γι' αὐτὸ ἡ ὁμοιωματοπαραγωγικὴ χωρίζεται σὲ ἀπεικονιστικὴ καὶ φαντασματοπλαστικὴ. Ἄν διαιρέσουμε τὴν τελευταία, θὰ ἴδοῦμε, πῶς τὰ φαινομενικὰ ὁμοιώματα ἢ μποροῦν νὰ γίνουμε μὲ ὄργανα ἢ μὲ τὸ σῶμα τοῦ μιμητῆ, ὅπως λ.χ. ὅταν κανεὶς ἀπομιμῆται τὸ παρουσιαστικὸ, τὴ φωνὴ κλπ. ἐνὸς ἄλλου. Αὕτῃ εἶναι ἡ καθαυτοῦ μιμητικὴ τέχνη. Καὶ ἡ μίμηση ὅμως εἶναι δυὸ λογιῶ. Μπορεῖ κανεὶς νὰ μιμηθεῖ γνωρίζοντας καλὰ ἐκεῖνο ποὺ θέλει νὰ μιμηθεῖ, μπορεῖ ὅμως καὶ νὰ μιμηθεῖ κάτι χωρὶς νὰ τὸ ξέρει, λογου-

χάρη νά παρασταίνει τὸ δίκαιο, τὸ γενναῖο, τὸν ἐνάρετο, χωρὶς νά ξέρει τί εἶναι δικαιοσύνη, γενναιότητα, ἀρετή. Καὶ κἀνοντάς το νά τὰ καταφέρνει νά περνάει καὶ γιὰ δίκαιος, γενναῖος, ἐνάρετος, χωρὶς νά εἶναι.

Ἡ πρώτη μίμηση, ὅταν ξέρει κανεὶς ἐκεῖνο ποῦ ἀπομιμιάται, εἶναι ἡ ἐπιστημονική, ἡ δεύτερη μίμηση εἶναι ἡ δοξασιομιμητική, ὅταν κανεὶς ἀπομιμιάται χωρὶς νά ξέρει, παρὰ ἔχοντας μόνο μιὰν ὑποκειμενική γνώμη, μιὰ δοξασίαν ἀπατηλή γιὰ τὸ πράμα. Ὁ σοφιστὴς κάνει τὸ δεύτερο. Εἶν' ἓνας δοξασιομιμητής.

Καὶ αὕτη ὅμως ἡ δοξασιομιμητική εἶναι δυὸ λογιά. Γιατὶ μπορεῖ κάποιος νά παρασταίνει κάτι, ποῦ δὲν τὸ ξέρει, πιστεύοντας εἰλικρινά, πὼς τὸ ξέρει. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπλοῖκος δοξασιομιμητής. Ἄλλος ὅμως παρασταίνει κάτι ποῦ δὲν τὸ ξέρει, ἐνῶ ξέρει καλά, πὼς δὲν τὸ ξέρει. Αὐτὸς δηλαδὴ συνειδητὰ ὑποκρίνεται, πὼς ξέρει κάτι ποῦ δὲν τὸ ξέρει. Αὐτὸς εἶναι ὁ καθαυτοῦ ὑποκριτῆς δοξασιομιμητής. Αὐτὸς πραγματικὰ καὶ συνειδητὰ κοροΐδεύει.

Μὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ὑποκριτικοὶ δοξασιομιμητὲς εἶναι δυὸ λογιά. Ἄλλοι ἀσκοῦν τὴν ἀπάτη τους μὲ δημόσιους λόγους στὰ πλήθη. Εἶναι οἱ δημοσιορήτορες, οἱ πολιτικάντηδες. Καὶ ἄλλοι πάλι ἀσκοῦν τὴν ἀπάτη τους σὲ ἰδιωτικὲς συνομιλίες καὶ ἀναγκάζουνε τοὺς συνομιλητὲς των ν' ἀντιφάσκουνε μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους. Πῶς θὰ ὀνομάσουμε τοὺς τελευταίους αὐτούς; Ὅχι βέβαια σοφοὺς, ἀφοῦ εἴπαμε, πὼς δὲν ξέρουν αὐτὸ ποῦ ὑποκρίνονται, πὼς ξέρουν. Ἐτοῦτοι λοιπὸν χωρὶς ἄλλο εἶναι οἱ ἐριστικοί, οἱ ἀντιλογικὸι σοφιστὲς, ταχυδαχτυλοῦργοι καὶ ἀπατεῶνες, ποῦ πλάθουνε μὲ τὰ λόγια μιὰ συνειδητὴ ψεύτικη γνώση καὶ μ' αὐτὴ ξεγελᾶνε τοὺς συνομιλητὲς των καὶ τοὺς ρίχνουνε σ' ἀντιφάσεις.

Κι ἔτσι λοιπὸν ὁ Πλάτωνας κατόρθωσε νά χτυπήσει κατὰστηθα τοὺς συγκαιρινοὺς ἀντιπάλους του χωρὶς πιά τὴν κατηγορία γιὰ χρηματισμό, πάντα ὅμως μὲ τὴν κατάκριση, πὼς εἶναι συνειδητοὶ ἀγύρτες, κρατώντας ἔτσι γιὰ τὸν ἑαυτὸ του μόνο τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ ἀληθινοῦ φιλόσοφου, τοῦ τίμια καὶ εἰλικρινά ἀφοσιωμένου στὴν ἀναζήτηση τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀλήθειας.

10. Ἡ προβληματική τοῦ «Σοφιστῆ». Ἀφοῦ λοιπὸν τώρα γνωρίσαμε ἀναλυτικὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ «Σοφιστῆ», μπο-